

Nr 1342

Av herr **Hedlund m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition nr 75, med förslag om den fortsatta regionalpolitiska stödverksamheten, m. m.*

(Lika lydande med motion nr 1151 i Första kammaren)

Lokaliseringspolitiken är ett viktigt led i en regionalpolitik, som enligt centerpartiets mening skall inriktas på ett decentraliserat samhälle.

Den femåriga försöksperioden för lokaliseringpolitiken utgår vid kommande halvårsskifte. I huvudsak har lokaliseringpolitiken under perioden bestått av stöd i form av lån och bidrag till etablering och utvidgning av företag i områden med sysselsättningssvårigheter. Främst har stödet avsett det s. k. norra stödområdet, som i stort sett överensstämmer med de s. k. skogslänen. Till detta område har cirka 70 % av stödet gått. Resten har gällt s. k. punktinsatser i andra delar av landet.

Medelsramen för lokaliseringstödet under femårsperioden fastställdes vid principbeslutet 1964 till 800 miljoner kronor, varav 300 miljoner i lokaliseringsbidrag och 500 miljoner i lokaliseringslån. Redan då framhöll centerpartiet att ramen inte medgav ett tillräckligt stöd för det syfte som lokaliseringpolitiken måste ges. Centerpartiet har vid upprepade tillfällen krävt en väsentlig vidgning av ramen. Flera korrigerande riksdagsbeslut har fattats — senast i år, då femårsramen slutligen fastställts till 1 225 miljoner kronor, varav 1 000 miljoner för lokaliseringslån och 225 miljoner för lokaliseringsbidrag.

Man kan nu räkna med att det statliga lokaliseringstödet under femårsperioden bidragit till sysselsättning för cirka 15 000 personer, varav 10 000 i norra stödområdet. Det är givetvis ett väsentligt resultat — men enligt centerpartiets bedömning otillräckligt. Mitt under en högkonjunktur har vårt land nu en kraftig regional obalans. Koncentrationsområdena, främst de tre storstadsområdena, är konjunkturmässigt överhettade med brist på arbetskraft. Samtidigt har skogslänen en svår arbetslöshet. Försöksperiodens lokaliseringspolitik har ofta rubricerats som aktiv, men resultatet ger enligt vår bedömning inte skäl för beteckningen.

Lokaliseringspolitikens resultat skall också ses mot bakgrunden av den arbetsmarknadspolitiska flyttningspolitiken. Genom s. k. rörlighetsfrämjande åtgärder har man från områden med undersysselsättning, främst skogslänen, flyttat personer till ett antal, som är flerdubbelt större än det

sysselsättningsstillskott som lokaliseringpolitiken givit. Förklaringen härtill är att regeringen obestridligen satsat väsentligt mer på att flytta den friställda arbetskraften till koncentrationsområdena än på att genom lokaliseringspolitik skapa nya arbetstillfällen i regioner med sysselsättnings-svårigheter.

Bakom detta ligger vidare att regeringen inte baserat lokaliseringpolitiken på en regionalpolitisk målsättning i överensstämmelse med det lokaliseringpolitiska syftet. Regeringens satsning främst på flyttning av arbetskraften från de sysselsättnings-svaga områdena betyder inriktning inte på decentralisering utan på centralisering. Lokaliseringpolitiken har i denna fas endast varit ett medel att dämpa en alltför häftig koncentrationstakt. Även årets statsverksproposition ger uttryck åt denna inställning.

Utglesning och överkoncentration

Befolkningsflyttningen från skogslänen och andra områden i samma situation till främst de tre storstadsområdena — Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna — har under 1960-talet varit betydande. Av en total befolkningstillväxt i landet mellan 1960 och 1968 på omkring 450 000 invånare tillföll cirka 300 000 de tre storstadslänen. Motsvarande tal för perioden 1968—1980 skall enligt prognos 0 i länsplanering 1967 bli 810 000 och 625 000. Skogslänen beräknas under samma tid få en folkminskning med 140 000.

De negativa konsekvenserna av befolkningsomflyttningen är redan mycket allvarliga — med svårbemästrade såväl glesbygds- som storstadsproblem.

Avfolkningen har i vissa kommuner gått så långt, vad gäller de yrkesverksamma åldrarna, att mer än 30 % av den kvarvarande befolkningen är pensionärer. Man har alltså fått en mycket ogynnsam ålderssamman-sättning. Prognoserna pekar på en fortsättning av denna utveckling. Andelen sysselsatta inom jord- och skogsbruket väntas gå ned från 10 % av de förvärvsarbetande år 1965 till knappt 4 % år 1980, vilket ställer skogslänen och motsvarande områden inför ökade problem. Av de nya arbetstillfällen som enligt länsplanering 1967 måste skapas avser mer än hälften norra stödområdet.

Kan inte den friställda arbetskraften beredas sysselsättning inom andra näringsgrenar i hemregionen, blir det i stora områden omöjligt att upprätthålla bebyggelsen. För vissa regioner är detta redan en aktuell svårighet.

Ett särskilt problem för framtiden är härvid glesbygdsområdenas tätorter. ERU har i sina undersökningar bl. a. påvisat den kraftiga minskningen av tätortsfolkmängden i Norrlands inland under 1960-talet. Många tätorter befinner sig på tillbakagång. Till stor del gäller det handels- och serviceorter som är nödvändiga för bebyggelsens upprätthållande. 1970-

talets stora regionala problem blir enligt ERU ekonomisk stagnation och utflyttning från de mindre och branschmässigt ensidiga tätorterna.

Överkoncentrationen till de tre storstadsområdena skapar motsvarande eller motsatta problem, särskilt i fråga om trafiken samt bostads- och socialförhållandena. Därutöver har det blivit alltmer uppenbart att storstadskoncentrationerna har mycket svårt att ge sina invånare någorlunda tillfredsställande miljöer.

En negativ konsekvens av den forcerade befolkningsomflyttningen är också att ett betydande samhällskapital i form av bostäder, skolor, vägar m. m. förloras i avflyttningsregionerna och att det nya samhällskapet i koncentrationsområdena blir mycket kostnadskrävande.

En väsentlig del av bilden är de betydande nominella inkomstskillnader som förekommer mellan glesbygdsområdena och koncentrationsområdena. Inkomsten per invånare är enligt ERU:s redovisning nära dubbelt så stor i Stockholm som i Norrlands inland. Löneklyftan torde ha ökat under senare år. Lokaliserings- och regionalpolitiken har alltså en väsentlig uppgift inte minst i jämlikhetspolitiskt syfte.

Mot bakgrunden av de ökande problem och svårigheter som befolkningsomflyttningen medfört och medför har kravet på en mer aktiv lokaliseringspolitik vunnit större gehör. Från allt fler medges att den förda lokaliseringpolitiken varit otillräcklig. Även från regeringens och socialdemokraternas sida förklarades under 1969, att lokaliseringpolitiken måste byggas ut.

Provisorium

Regeringen har nu genom flera propositioner, främst nr 75, föreslagit åtgärder till förstärkning av lokaliserings- och regionalpolitiken — i huvudsak på grundvalen av vad 1968 års lokaliseringsutredning förordat i sitt betänkande Lokaliserings- och regionalpolitik (SOU 1969: 49). Utredningen fortsätter och fullföljer sitt arbete i en andra etapp. Regeringens förslag nu är att betrakta som provisorium.

De förstärkningar som föreslås i de aktuella propositionerna är i stort sett i överensstämmelse med vad centerpartiet tidigare förordat. Det regionalpolitiska 15-punktersprogram som centerpartiets styrelse antog hösten 1969 har på åtskilliga punkter beaktats.

Den nya lokaliseringpolitiken inriktas enligt regeringens förslag på en treårsperiod. Den regionalpolitiska satsningen för perioden föreslås till 1 200 miljoner kronor. Av detta belopp beräknas 200 miljoner för lokaliseringsbidrag/avskrivningslån, 800 miljoner för lokaliseringslån, 25 miljoner för sysselsättningsstöd och 75 miljoner för transportstöd. Det är sålunda en förstärkning i jämförelse med tidigare satsning. Vår bedömning är att även den föreslagna ramen för den framförliggande treårsperioden är

otillräcklig. Då lokaliseringsutredningen fortsätter med sitt arbete, bör en slutlig precisering av ramen dock anstå till senare tidpunkt.

För nästkommande budgetår föreslås i propositionen nr 75 ett reservationsanslag av 60 miljoner kronor till lokaliseringsbidrag och ett investeringsanslag av 250 miljoner kronor till lokaliseringsslån. Vi finner det i förevarande sammanhang inte nödvändigt att uppjustera dessa anslagsbe-
lopp. I likhet med vad tidigare gällt bör regeringen ges fullmakt att vid behov överskrida anslagen. För försöksverksamhet med industricentra föreslår vi, såsom framgår av det följande, ett nytt anslag på 3 miljoner kronor och en ram för kreditgarantier på 15 miljoner kronor.

Den geografiska avgränsningen

Stödområdet för kapitalstödet, i fortsättningen betecknat allmänna i stället för norra, skall enligt propositionen nr 75 bli i stort sett detsamma som nu — dock med utvidgning med vissa kommunblock i Värmlands och Kopparbergs län. Utanför stödområdet skall behovet av punktinsatser, uttalar departementschefen, bedömas efter samma grunder och med samma förutsättningar som hittills. Det anges att detta bör få särskild betydelse i gränsområdena mot det allmänna stödområdet. Stödområdesgränsen skall inte uppfattas som någon stelt fixerad demarkationslinje. I gränsområdena finns det, betonar departementschefen, skäl att tillämpa stödbestämmelserna på ett smidigt sätt. Därutöver riktas uppmärksamheten särskilt på Gotlands län. Gotland har, heter det, på grund av sitt isolerade läge problem, som i många fall kan motivera lokaliseringpolitiska insatser. Särskild hänsyn skall tas här till, men Gotland skall enligt propositionen dock inte infogas i det allmänna stödområdet.

Utvecklingen under senare år har visat att vissa områden av landet har sysselsättningssvårigheter av i stort samma karaktär som stödområdet. Det har särskilt gällt delar av sydöstra Götaland, Gotland inbegripet, samt Boråsregionen och andra områden av Västergötland. Därutöver har sysselsättningskriser drabbat enstaka orter, t. ex. Norrköping. Mot den bakgrunden kan det naturligtvis vara ett önskemål att lokaliseringsstödet efter mer enhetliga grunder skall kunna tillämpas i de olika områden i landet där man har i stort sett samma sysselsättningsproblem och näringslivsförhållanden som i stödområdet. I en framtid med en kommunal länsplanering inom ramen för en riksplanering torde en särskild stödområdesindelning bli överflödigt. I nuläget kan den dock knappast undvaras.

Vi förutsätter att lokaliseringsutredningen i sitt fortsatta arbete närmare överväger hur det allmänna stödområdet bör vara avgränsat. På två punkter finner vi det dock redan nu nödvändigt att frånga förslaget i propositionen. Gotlands län bör intagas i stödområdet. Enligt propositionen skall de förhållandevis expansiva Falun- och Borlängeblocken föras in i

stödområdet, medan det sydvästra området av Kopparbergs län, som har en mycket kraftig utflyttning, lämnas utanför. Vår bedömning är alltså att hela Kopparbergs län bör ingå i allmänna stödområdet.

I sammanhanget finner vi anledning att särskilt understryka angelägenheten av att möjligheten till punktinsatser utnyttjas effektivt och smidigt i sysselsättningsvaga områden utanför stödområdet.

Inre stödområdet

Redan med nuvarande bestämmelser har funnits möjlighet att i särskilda fall ge högre lokaliseringstöd än i normalfallet. Det har kunnat utnyttjas i viss mån till differentiering av stödet till inlandets förmån. Dessa möjligheter skall kvarstå. Därutöver skall enligt propositionen införas ett sysselsättningsstöd till industriföretag som utökar arbetsstyrkan. Detta skall gälla inom ett särskilt inre stödområde, väsentligen omfattande Norrbottens, Västerbottens och Västernorrlands läns inland samt Jämtlands län, nordvästra Gävleborgs län och norra Kopparbergs län. Härmed beaktas sålunda det från vårt håll tidigare framförda kravet på ett särskilt inre stödområde.

I ett par avseenden bör enligt vår mening möjligheterna till differentiering ökas till förmån för det inre stödområdet. Lokaliseringsbidrag/avskrivningslån bör i enlighet med vad lokaliseringsutredningen förordat kunna utgå till företag inom inre stödområdet vid anskaffning av maskiner, arbetsredskap och verktyg samt vid förvärv av ledig fabrikslokal. Vidare bör gälla att bidrag/avskrivningslån inom det inre stödområdet får motsvara högst 40 % eller, om särskilda skäl föreligger, högst 60 % av stödunderlaget. Det sammanlagda stödet, lokaliseringslån och lokaliseringsbidrag/avskrivningslån, bör i det inre området få utgöra högst 80 % av investeringskostnaderna. Även på sistnämnda punkter är vårt förslag i överensstämmelse med lokaliseringsutredningens.

Såsom vi i det följande närmare diskuterar bör skatteinstrumentet komma till effektivare användning i lokaliseringspolitiskt syfte. Även denna användning bör kunna differentieras till förmån för det inre stödområdet, exempelvis genom att energiskatten på elkraft borttages för detta område.

Rörelsekapital

Vid upprepade tillfällen har förslag framförts att lokaliseringstöd skall kunna utgå även för rörelsekapital i samband med etablering eller utvidgning av företag inom stödområdet. Tanken har godtagits i propositionen. För att anskaffandet av rörelsekapital skall underlättas till industriell eller industrilikhande verksamhet inom det allmänna stödområdet skall statlig garanti kunna tecknas vid anskaffning av omsättningstillgångar. Gränsen

för det högsta belopp som garantin får avse har satts vid 50 % av för inledningsskedet erforderligt rörelsekapital som eljest inte kan täckas genom sedvanliga bankkrediter.

Lokaliseringsutredningen förordade att lokaliseringsslån skulle få utnyttjas till rörelsekapital under motsvarande förhållanden. Kreditgarantier bör naturligtvis kunna användas i enlighet med propositionen. Men det finns skäl, t. ex. hårda kreditrestriktioner, som motiverar att även lokaliseringsslånen bör få användas för rörelsekapital inom allmänna stödområdet. En lokaliseringspolitiskt motiverad etablering bör inte få hindras av en kreditpolitik, som avser en helt annan samhällsekonomisk situation än den som gäller för lokaliseringsorten. Lokaliseringsslån till rörelsekapital bör sålunda inom allmänna stödområdet kunna beviljas med högst 50 % av beräkningsunderlaget enligt lokaliseringsutredningen.

Turistanläggningar

En särskild utredning prövar f. n. frågan om stödet till turistanläggningar. Lokaliseringsutredningen har därför inte behandlat turistnäringens problem.

Enligt nuvarande bestämmelser kan lokaliseringsstöd utgå till turistanläggning — men endast inom stödområdet. Praxis är dessutom att stödet utgår endast i form av lån. Arbetsmarknadsstyrelsen har i sin anslagsframställning för nästa budgetår föreslagit att lokaliseringsstöd skall kunna utgå också till turistanläggningar utanför stödområdet och att stödet även skall få lämnas i form av bidrag. Departementschefen uttalar att lokaliseringsslån företrädesvis bör användas för turistanläggning men att formell möjlighet skall finnas att medge bidrag/avskrivningslån. Fortfarande skall lokaliseringsstödet till turistanläggningar vara avgränsat till stödområdet.

Turistnäringen är av stor betydelse för vårt land och ofta särskilt för områden med sysselsättningsvårigheter. Till stor del gäller detta områden utanför stödområdet, exempelvis Öland. Vi finner det därför angeläget med ändring av bestämmelserna så att lokaliseringspolitiskt stöd till turistanläggningar kan medges även i område utanför allmänna stödområdet.

Lokaliseringspolitik och skatter

I åtskilliga länder används skatteinstrumentet i syfte att främja de lokaliserings- och regionalpolitiska målen. Det har i viss mån skett och sker också i vårt land. Från 1963 fram till nuvarande försöksperiods början 1965 fick investeringsfonderna användas i lokaliseringspolitiskt syfte i norra stödområdet. Enligt principbeslutet 1964 skulle denna rätt upphöra i och med den nya lokaliseringspolitiken 1965.

I verkligheten har dock regeringen även i fortsättningen utnyttjat investeringsfonderna som instrument i lokaliseringpolitiken, trots riksdagsbeslutet 1964. Under senare tid har investeringsfonderna fått ökad betydelse i denna användning. Det underströks t. ex. i den s. k. kompletteringspropositionen 1969. I en lokaliseringpolitisk debatt i riksdagen i slutet av maj 1969 sade dåvarande statsministern Tage Erlander att det inte fanns något så smidigt instrument som investeringsfonderna för att få fram en samverkan mellan staten och det enskilda näringslivet i syfte att leda industriinvesteringarna på ett sätt som överensstämmer med samhällets intresse.

Lokaliseringsutredningen avser att i sin andra etapp behandla bl. a. skattefrågorna från regionalpolitisk synpunkt. Redan i sitt första betänkande har utredningen diskuterat rätt för företag att använda obeskattade vinstmedel vid investeringar i vissa av statsmakterna bestämda regioner. Redan nuvarande bestämmelser om investeringsfonder borde enligt utredningen kunna utnyttjas för detta syfte. Departementschefen har i propositionen nr 75 endast uttalat att den praxis som utvecklats i fråga om investeringsfonderna ger goda möjligheter att tillgodose regionalpolitiska synpunkter.

Vi har vid upprepade tillfällen förordat prövning av hur skatteinstrumentet skall kunna utnyttjas lokaliseringpolitiskt. Investeringsfonderna bör utnyttjas i det nämnda syftet. Men invändningar måste för framtiden resas på två punkter. Den ena är att investeringsfonderna vid lokaliseringpolitisk användning verkligen måste utnyttjas för lokaliseringpolitiken. Användningen från senare tid har oftast varit sådan att på lokaliseringsområdena kommit cirka 10 % av medlen medan cirka 90 % utnyttjats i koncentrationsområdena i ett konjunkturläge då man haft brist på arbetskraft och risk för ekonomisk överhettning. Med detta har man — utöver den konjunkturpolitiska felanvändningen — snarast ökat den regionala obalansen. Det bör garanteras att investeringsfonderna, när de skall användas lokaliseringpolitiskt, verkligen tjänar det lokaliseringpolitiska syftet. Denna fråga har tagits upp tidigare i motion till årets riksdag från vårt håll (I: 793).

Den andra invändningen gäller att investeringsfonderna är en skattelättnad, som i stort sett kommer endast de större företagen till del. De mindre företagen måste få motsvarande förmåner genom t. ex. rätt till investeringskonton. De förslag som vi framfört i detta syfte har hittills avvisats av riksdagsmajoriteten.

Elskatten och den allmänna arbetsgivaravgiften bör också tagas med vid en regionalpolitisk prövning av skatteinstrumentet. Elskatten kan, såsom framhållits, avskaffas för det inre stödområdet. Den allmänna arbetsgivaravgiften kan avvecklas för företag inom allmänna stödområdet.

Lokaliseringspolitik och kreditpolitik

I lokaliseringsutredningen har ledamoten av den rådgivande nämnden herr Fälldin i ett särskilt yttrande tagit upp frågan om kreditpolitikens inverkan lokaliseringspolitiskt. I yttrandet framhåller herr Fälldin bl. a.:

Enligt min mening borde det vara möjligt att ge kreditpolitiken en sådan utformning, att man även i en högkonjunktur — då det finns motiv för en åtstramning om man ser till landet som helhet — beviljar krediter, om de utnyttjas för investeringar där den ekonomiska aktiviteten är låg. Inom områden där tillgången på arbetskraft är god borde inte kreditåtstramning få vara begränsningsfaktorn. En sådan ordning skulle ha betydelse också för de nödvändiga kommunala investeringarna och därmed infrastrukturen.

Bankföreningen har i sitt remissyttrande framhållit det felaktiga i att ett samhällets organ, nämligen riksbanken, skall föra sin restriktiva kreditpolitik på ett sådant sätt att den direkt motverkar lokaliseringspolitikens syften. Enligt Bankföreningen bör riksbanken vid utformningen av sin kreditpolitik kunna ta hänsyn till de lokaliseringspolitiska målsättningarna beträffande sådan kreditgivning som faller inom lokaliseringspolitikens ram. Man gör ju redan nu undantag för hela bostadsbyggnadskreditgivningen.

Det är enligt vår mening angeläget att vid det fortsatta utredningsarbetet frågan om kreditpolitikens anpassning till lokaliseringspolitiken ingående prövas. Möjligheterna av en regional lågränta bör övervägas.

Industricentra

Lokaliseringsutredningen har föreslagit försöksverksamhet med koncentrerad utbyggnad av industrilokaler för uthyrning eller i viss mån försäljning till industriföretag, s. k. industricentra. Olika former av industricentra förekommer i många länder. I de flesta fall byggs industricentra av privata eller kommunala intressen, men också statliga företag förekommer, t. ex. i Storbritannien och Norge. För vårt land kan de industri- och hantverkslokaler som tidigare fick byggas som statskommunala beredskapsarbeten betecknas som en företeelse av industricentertyp. Verksamheten skulle handhas av ett statligt industricenterbolag.

Systemet med industricentra ger möjligheter till koncentration av investeringarna i basservice för industriell verksamhet. Det medger, framhåller lokaliseringsutredningen, att de ekonomiska stordrifts- och koncentrationsfördelarna i viss utsträckning kan överföras till mer glesbefolkade och mindre centralt belägna områden.

Departementschefen har förklarat att systemet med industricentra är värt att övervägas men skjutit frågan på framtiden med motiveringen att en rad frågor är otillräckligt belysta.

Vår bedömning är att industricentra kan få en stor positiv regionalpolitisk betydelse. En utgångspunkt måste härvid vara att man verkligen försöker anpassa systemet efter glesbygdsområdenas förhållanden. Det innebär inriktning på mindre orter och mindre centra än vad lokaliseringstudredningen angivit som ideala.

Naturligtvis måste medges att en rad frågor i sammanhanget är otillräckligt belysta. Men detta kan inte vara ett hinder för försöksverksamhetens påbörjande — snarare tvärtom. Genom försöksverksamhet bör frågorna bli belysta. Vi föreslår att försöksverksamhet får startas med två industricentra inom allmänna stödområdet. Tills vidare bör verksamheten kunna handhas av arbetsmarknadsstyrelsen. För ändamålet bör för nästkommande budgetår anvisas ett förslagsanslag av 3 miljoner kronor, och statliga kreditgarantier bör beviljas intill ett belopp av 15 miljoner kronor.

I den fortsatta utredningen bör även prövas möjligheten av att låta kommunerna vara huvudmän för industricentra, där så är lämpligt i samarbete med näringslivsorganisationer.

Samarbete mellan staten och näringslivet

Ett förtroendefullt samarbete mellan staten och näringslivet bör vara en huvudlinje för vår s.k. blandekonomi. Denna tanke har dock inte hittills kunnat förverkligas på önskvärt sätt.

Naturligtvis är det väsentligt att utnyttja ett sådant samarbete i lokaliseringspolitiskt syfte. Från den allra senaste tiden kan här noteras en början till en positiv utveckling. Under 1969 inleddes ett samarbete mellan staten och Sveriges industriförbund i just lokaliseringspolitiskt syfte. En arbetsgrupp med företrädare för staten och Industriförbundet tillsattes. Man avser att få till stånd en ökning av den industriella verksamheten i regioner med alltför svag spontan tillväxt. Samarbetet tillgår så att Industriförbundet inventerar förekomsten av lokaliseringbara utbyggnadsprojekt medan inrikesdepartementet tillhandahåller uppgifter om lokaliseringsförutsättningar. I första hand har man satsat på filialutläggningar inom stödområdet. Samarbetet har redan givit vissa positiva resultat.

Regeringens samarbete med Industriförbundet är ett samarbete med de stora företagen. Men lokaliseringspolitiskt bör, såsom understrukits från vårt håll, de mindre företagen ha samma betydelse. Departementschefen har i den förevarande propositionen behandlat dessa frågor knapphändigt men säger dock att även företrädare för den mindre industrin visat intresse för att medverka till industrilokalisering inom stödområdet. Något initiativ från regeringens sida till tillvaratagande av detta intresse redovisas emellertid inte.

Vi anser det angeläget att i det fortsatta samarbetet mellan staten och näringslivet för en aktiv lokaliseringspolitik kontakt tas från statens sida även med de mindre och medelstora företagens organisationer.

Stockningsområdena

Det är önskvärt att även problemen i stockningsområdena så långt möjligt kan klaras genom en lokaliseringspolitik, som stimulerar verksamheten i områden med undersysselsättning. Man kan från dessa utgångspunkter direkt premiera utflyttning från stockningsområden. Förslagen i propositionen om stöd för utflyttning av centrala förvaltningsenheter från storstadsområdena och om ersättning för kostnader för flyttning av maskiner och arbetsredskap till stödområdet kan härmed hälsas med tillfredsställelse.

Det kan dock i en aktiv lokaliseringspolitik också vara nödvändigt med restriktiva åtgärder i de överdimensionerade områdena. Som återhållande medel användes etableringskontroll i vissa länder för stockningsområdena, t. ex. i England och Frankrike. Byggnadsregleringen användes som ett sådant instrument i vårt land särskilt på 1950-talet. I flera länder, bland annat Norge, tillämpas etableringsanmälan.

Lokaliseringsutredningen avser att ta upp frågan om etableringskontroll i sin andra etapp. I sitt första betänkande har utredningen framhållit att i första hand någon form av etableringsanmälan bör diskuteras. Av den föreliggande propositionen framgår att inom inrikesdepartementet en promemoria upprättats angående ett system med etableringsanmälan. Departementschefen räknar med att kunna återkomma med förslag till höstriksdagen.

Vi noterar med tillfredsställelse att regeringen under den senaste tiden tagit vissa initiativ till återhållande åtgärder i de överdimensionerade områdena. Klarast kom detta kanske till uttryck i fjolårets statsverksproposition, där dåvarande inrikesministern talade om »en mera märkbar dämpning av storstadstillväxten», som bl. a. skulle kräva viss utflyttning.

Etableringsanmälan enligt det norska systemet är givetvis den form av etableringskontroll som i första hand bör provas. Men ett system med tillståndsgivning kan bli erforderligt. Det är också anledning att i det fortsatta utredningsarbetet diskutera möjligheterna att motverka koncentrationen till storstadsområdena genom särskilda investeringsavgifter, som alltså skulle vara motsatsen till investeringsbidrag.

Uppsökande lokaliseringspolitik

För det fortsatta utredningsarbetet om lokaliserings- och regionalpolitikens utformning är många frågor angelägna. Det är inte vår avsikt att i detta sammanhang ge en sammanfattning härav. Det regionalpolitiska 15-punktersprogram som centerpartiets styrelse antagit är ett uttryck för vår uppfattning. Vi har i tidigare motion till årets riksdag (II: 426) hemställt att 15-punktersprogrammet på riksdagens uppdrag skall överlämnas till lokaliseringsutredningen.

I förevarande sammanhang vill vi aktualisera särskilt en fråga för det fortsatta utredningsarbetet, nämligen att lokaliseringsspolitiken bör ha ett direkt uppsökande instrument. Arbetsmarknadsspolitiken är så utformad, att den har organ som söker upp arbetskraft och arbetstillfällen. Inom lokaliseringsspolitikens organ, d. v. s. arbetsmarknadsstyrelsen eller ev. länsorganen, bör inrättas en avdelning med uppgift att förvärva företag för lokalisering inom stödområdet. Samarbetet med Industriförbundet kan sägas vara en början till en sådan uppsökande verksamhet.

Lokaliseringsspolitik — regionalpolitik

Förutsättningarna för näringslivets och bebyggelsens lokalisering är i mycket hög grad beroende av hur samhället lokaliserar sina servicefunktioner och fördelar resurserna. Individ och företag behöver service av olika slag. Det gäller t. ex. kommunikationer, post och tele, elkraftförsörjning, vatten- och avloppsanläggningar, skola, sjukvård, daghem etc. Betingelser i fråga om bomiljö och fritidsaktiviteter har stor betydelse för en industriaktivitet. För en industriell utveckling krävs en god tillväxtmiljö. Den offentliga sektorns lokala och regionala fördelning, d. v. s. infrastrukturen, blir av särskilt stor politisk betydelse.

Praktiskt taget all ekonomisk och social politik måste sägas ha inverkan på den geografiska fördelningen av näringslivet och bebyggelsen. Detta underströks också i principbeslutet 1964 om lokaliseringsspolitiken. I en regionalpolitik bör sålunda innefattas inte endast lokaliseringsspolitik, som enligt gängse språkbruk fått betydelsen av åtgärder riktade direkt till företagen, utan också samhällets service- och resurspolitik. Självfallet måste den sistnämnda vara nära samordnad med lokaliseringsspolitiken och stödja dess syfte.

I tillämpningen efter riksdagsbeslutet 1964 har helhetsgreppet försumrats. Service- och resurspolitiken har inte utformats på sådant sätt att den effektivt byggt under lokaliseringsspolitiken. Dock har delar av infrastrukturen väsentligen förbättrats inom vissa områden, särskilt genom beredskapsarbeten.

I en aktiv regionalpolitik måste lokaliseringsspolitiken förstärkas och på ett effektivare sätt än tidigare stödjas av samhällets service- och resurspolitik.

I propositionen nr 75 har en viss förstärkning av lokaliseringsspolitiken föreslagits i fråga om kapitalstödet, lokaliseringssutbildningen och sysselsättningsstödet. Vår uppfattning är att ytterligare åtgärder kommer att krävas på dessa områden.

Den statliga företagsamhetens betydelse i lokaliseringsspolitiskt avseende är det också anledning uppmärksamma i sammanhanget. Nya statliga företag är inte en ideal lösning, men situationen i skogslänen är sådan att även

denna utväg i viss mån bör utnyttjas. Riksdagen uttalade sig enhälligt för detta 1968. Från regeringens sida har vid olika tillfällen ställts i utsikt förslag om betydande nya statsföretag i skogslänen, men förverkligandet har hittills varit obetydligt. Detta tyder naturligtvis på att det är stora svårigheter att få i gång statliga företag.

Regionalpolitisk vikt fäster vi också vid vårt länge framförda krav att den statliga centralförvaltningen i möjlig utsträckning bör lokaliseras till andra orter än Stockholm. Den utredning som nu tillsatts i detta syfte hälsar vi med tillfredsställelse.

Samhällets service- och resurspolitik måste, såsom vi framhållit, effektivt samordnas med lokaliseringspolitiken. Ett par förslag från regeringen i det aktuella sammanhanget har detta syfte, nämligen förstärkningen av den högre utbildningen i övre Norrland och det nya transportstödet för Norrlandslänen. Frågor på dessa områden har ägnats uppmärksamhet i ett flertal motioner från vårt håll under de senare riksdagarna.

Regionalpolitiskt har dessutom ett särskilt glesbygdsstöd stor betydelse för områden där näringslivet inte av egen kraft helt kan klara det nödvändiga serviceunderlaget. Den nya glesbygdsutredningen har här en viktig uppgift. För glesbygdsområdena i särskilt skogslänen är det därutöver väsentligt att fastslå jordbruksnäringens regionalpolitiska betydelse.

Upprätthållande av ett livskraftigt jordbruk i Norrland och motsvarande områden är en grundförutsättning för en aktiv regionalpolitik.

Regional utvecklingsplanering

En nyckelroll för regionalpolitiken tillkommer samhällsplaneringen, särskilt den regionala utvecklingsplaneringen. I samhällsplaneringen skall då innefattas inte endast fysisk planering och lokaliseringsplanering utan också ekonomisk och social planering.

Samhällsplaneringens betydelse underströks vid det lokaliseringspolitiska principbeslutet 1964. En aktiv och förutseende samhällsplanering är, hette det i propositionen, en av grundförutsättningarna för en lokalisering som på bästa sätt skall främja det ekonomiska framåtskridandet. Företagens val av lokaliseringsorter beror, såsom framhållits, i hög grad av samhälleliga beslut om lokaliseringen av viktiga offentliga institutioner, t. ex. för utbildning, forskning och service eller av vägar, kommunikationer och bostadsbyggande. Det är samhällsplaneringen och främst den regionala utvecklingsplaneringen, som skall samordna den samhälleliga service- och resurspolitiken med lokaliseringspolitiken. I riksdagsbeslutet 1964 förut-sattes att planeringen i länet skulle utmynna i konkreta handlingsprogram.

Först 1967 togs ett första initiativ till förverkligande härav genom länsplanering 1967, som redovisades 1969. I denna planering, som har försökskaraktär, har länsstyrelserna/planeringsråden uttryckt en lokalise-

ringspolitisk målsättning i vissa ramvärden i fråga om framtida befolkning. Viss prioritering mellan kommunblock och orter har också gjorts. Regeringen har anbefallt att statliga myndigheter i sitt arbete skall beakta länsplaneringens resultat. För närvarande pågår inom länsstyrelserna arbete med länsprogram 1970, som med anknytning till länsplanering 1967 skall utmynna i konkreta handlingsprogram för länen.

Den regionala utvecklingsplaneringen måste, såsom underströks vid riksdagsbeslutet 1964, tillmätas huvudrollen. Men naturligtvis måste den ligga inom ramen för en övergripande riksplanering. På länsplaneringen skall i huvudsak ankomma att bestämma satsning på olika orter. Det är enligt vår mening en uppgift för länets kommunala styrelse. Den regionala utvecklingsplaneringen bör, såsom vi förordat i motioner i andra sammanhang, ha landstinget som huvudman.

Regionalpolitisk målsättning

En nödvändighet för en aktiv regionalpolitik är en preciserad regionalpolitisk målsättning för samhället, d. v. s. ett regionalpolitiskt handlingsprogram för hela landet. Vi har i motioner begärt att samhället skall fastställa ett sådant program. Lokaliseringsutredningen har i sitt betänkande 1969 konstaterat bristen av ett sådant program — men förklarat sig ämnade ta upp frågan om en preciserad regionalpolitisk målsättning i det fortsatta utredningsarbetet.

Centerpartiet har som preciserad regionalpolitisk målsättning angivit ett så långt möjligt decentraliserat samhälle. Detta framhölls t. ex. i partimotionen 1964. Framför allt miljöpolitiska skäl talar enligt centerns mening för en decentraliserad samhälls- och näringslivsstruktur. Det är uppenbart att överdimensionerade storstadsbebyggelser har svårt att ge sina invånare acceptabla miljöer. Även från samhälls- och företagsekonomiska synpunkter torde dock en koncentration som Storstockholm vara otillfredsställande.

Den socialdemokratiska regeringen har inte givit uttryck åt någon preciserad regionalpolitisk målsättning. Regeringspolitiken har närmast varit inriktad på att främja koncentrationsutvecklingen, vilket innebär konflikt med lokaliseringpolitiken. Man har hellre velat flytta folk till koncentrationsområdena än arbetstillfällena till de sysselsättningssvaga områdena. Koncentration av företagsamhet och bebyggelse till de tre storstadsområdena har betraktats som naturlig och önskvärd. Lokaliseringspolitiken har därmed blivit endast ett komplement, avsett att dämpa en allför häftig koncentrationstakt.

Följden härav har bl. a. blivit att Sverige väsentligt mindre än jämförbara länder, t. ex. Norge och Finland, satsat på en aktiv lokaliseringspolitik.

I propositionen nr 75 ställer inrikesministern i utsikt »ett regionalt program för hela landet» — sedan arbetet med länsprogram 1970 fullföljts. I vilken riktning programmet skall formars antydes inte. Naturligtvis kan det finnas skäl för bedömningen att regeringen i viss mån ändrat attityd i frågan. Den har under de senaste åren uttalat angelägenheten av dämpning av storstadskoncentrationen. I den förevarande propositionen anförs för detta även miljöpolitiska skäl:

»En balanserad fördelning av befolkning och näringsliv är motiverad också av miljöpolitiska hänsyn. Den ökande insikten om miljöns betydelse har tillfört välförståelsebegreppet ytterligare en viktig dimension.»

Därmed vill vi emellertid inte låta vara sagt att regeringspolitiken skulle ha inriktats på en decentraliseringspolitik. Andra tecken pekar alltså på ökad centralisering. Alltjämt är, såsom framhållits, satsningen på flyttning av arbetskraft större än på lokaliseringspolitik. Det är också uppenbart att regeringspolitiken har en sänkt ambitionsnivå i fråga om t. ex. vägbyggande och bostadsbyggande i de områden på vilka lokaliseringpolitiken är inriktad.

Ett uttalande av departementschefen vill vi i sammanhanget särskilt uppmärksamma, nämligen att det f. n. skulle saknas underlag för en konkretisering av den befolkningsmässiga målsättningen för stödområdet. Länsplanering 1967 innebar dock en målsättning i vissa ramvärden i fråga om framtida befolkning. Departementschefens uttalande nu synes oss inte vara i god överensstämmelse med tidigare uttalanden från flera regeringsledamöter om att Norrlandslänet skall bestå som en med andra regioner fullt likvärdig del av den svenska nationen.

Vi har i vår motion om regionalpolitisk målsättning för samhället (II: 116) föreslagit att riksdagen redan nu skall uttala att lokaliserings- och regionalpolitiken i all möjlig utsträckning skall utnyttjas i syfte att skapa ett sådant näringsliv och en sådan serviceutrustning i Norrlandslänet och andra s. k. skogslän att ytterligare befolkningsutflyttning därifrån inte påtvingas. Vi hänvisar till detta yrkande.

Med stöd av vad ovan anförts får vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 75 måtte

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1970/71 bevilja lokaliseringsslån och lokaliseringsbidrag med högre belopp än som anvisats under anslagen;

II. medge att i allmänna stödområdet intages Gotlands län samt hela Kopparbergs län;

III. medge att för det inre stödområdet skall gälla i enlighet med motionens syfte

a) att lokaliseringsbidrag/avskrivningsslån får lämnas även

vid anskaffning av maskiner, arbetsredskap och verktyg samt vid förvärv av ledig fabrikslokal,

b) att lokaliseringsbidrag/avskrivningslån får motsvara högst 40 % eller, om särskilda skäl föreligger, högst 60 % av stödunderlaget,

c) att det sammanlagda stödet av lokaliseringslån och lokaliseringsbidrag/avskrivningslån får utgöra högst 80 % av investeringskostnaderna;

IV. medge att lokaliseringslån får utlämnas även till rörelsekapital inom allmänna stödområdet med högst 50 % av beräkningsunderlaget enligt vad i motionen anförts;

V. medge att lokaliseringspolitiskt stöd må kunna utlämnas till turistanläggningar även utanför allmänna stödområdet i enlighet med motionens syfte;

VI. beträffande industricentra

a) godkänna att försöksverksamhet får startas med två industricentra inom allmänna stödområdet,

b) anvisa för budgetåret 1970/71 till försöksverksamhet med industricentra ett förslagsanslag av 3 000 000 kr.,

c) fastställa en ram för statlig garanti för lån till byggande av industricentra för budgetåret 1970/71 av högst 15 000 000 kr.;

VII. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att det fortsatta samarbetet mellan staten och näringslivet för en aktiv lokaliseringspolitik måtte omfatta även de mindre och medelstora företagens organisationer;

VIII. i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att vid den fortsatta utredningen om lokaliserings- och regionalpolitikens utformning måtte prövas

a) en sådan användning av skatteinstrumentet, att de mindre företagen får förmåner, som svarar mot vad investeringsfonderna ger de större företagen,

b) en regional differentiering av beskattningen i fråga om elskatten och den allmänna arbetsgivaravgiften i enlighet med motionens syfte,

c) utformning av kreditpolitiken med hänsyn till det lokaliseringspolitiska syftet,

d) särskilda investeringsavgifter som återhållande åtgärd i stockningsområden,

e) inrättande av en särskild avdelning inom lokaliseringsmyndigheterna med uppgift att genom uppsökande verksam-

het förvärva företag för lokalisering inom allmänna stöd-
området.

Stockholm den 17 april 1970

Gunnar Hedlund (cp) Thorbjörn Fälldin (cp) Johannes Antonsson (cp)

Lars Eliasson (cp) Nils G. Hansson (cp) S. G. W. Wahlund (cp)
i Sundborn i Skegrie

Sven Vigelsbo (cp) Gunnar Larsson (cp) John Eriksson (cp)
i Luttra i Bäckmora
